

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1998 metai

Vilnius 1999

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1998

VILNIUS 1999

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1998

VILNIUS 1999

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija

**Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA**

**Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius**

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 9986-34-038-1

TURINYS

Straipsniai ir pranešimai

J. Poškienė. Senųjų Trakų pilies, senovės gyvenvietės ir benediktinų vienuolyno buitinė keramika (XIV a. – XVII a. pirmoji pusė) (su reziume anglų kalba).....	5
V. Kamuntavičienė. LDK kanclerio Kristupo Zigmanto Paco santykis su Lenkijos ir Lietuvos valstybės valdovais ir jų dvarais (su reziume anglų kalba).....	24
V. Gerulaitienė. Mato Pretorijaus rankraščio „Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla“ publikacijos archeografiniai principai (su reziume vokiečių kalba).....	37
T. Bairauskaitė. 1817 metų Vilniaus gubernijos bajorų seimelis (Reinterpretacijos bandymas) (su reziume anglų kalba)	48
V. Sirutavičius. Tautiškumo kriterijai multietninių visuomenių statistikoje: XX a. vidurio Lietuvos pavyzdys (su reziume anglų kalba)	74
N. Keršytė. XX amžiaus pradžios Lietuvos muziejai (su reziume anglų kalba).....	86
P. Lasinskas. Jonės Deveikytės-Navakienės mokslinės veiklos pradžia (su reziume anglų kalba).....	102
A. Kasparavičius. SSSR ir 1926 metų perversmas Lietuvoje: diplomatija prieš demokratiją (su reziume anglų kalba).....	115
V. Ilgevičiūtė. Lenkijos lietuvių kultūrinės veiklos 1956–1997 metų bruožai (su reziume anglų kalba)	157

Publikacijos

A. Dubonis. Įdomesni dokumentai apie Lietuvos bajorus: bajorystės atsisakymas, gavimas ir gynimas (XV–XVI a. pirmoji pusė).....	173
---	-----

I. Š e n a v i č i e n ė . Ignoto Danilavičiaus raportas apie kelionę į Maskvą ir Peterburgą (1818 m.).....	187
V. M i l i u s . Praeities tyrinėtojų antkapinių paminklų ir atminimo lentų įrašai	206
A. K a s p a r a v i č i u s . Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Liaudies Respublikos 1923 m. slapto susitarimo projektas	217
G. R u d i s . Lietuvos karininkijos nuotaikų 1934 m. analizė.....	231
M. P o c i u s . Sovietų teroras ir tautos pasipriešinimas 1944–1945 metais Lietuvos SSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus 1946 m. pradžios statistinių duomenų dokumente	241
E. G r u n s k i s . Lietuvos SSR MGB pastangos nustatyti nukauto partizano K. Pyplio asmenybę	250
V. M e r k y s . Ar statys garažus po Vilniaus katedra? (Vilniaus Senamiesčio apsaugos problemos sovietiniais laikais).....	265

Recenzijos, apžvalgos, anotacijos

G. Z a b i e l a . Vykintas Vaitkevičius. Senosios Lietuvos šventvietės: Žemaitija.....	279
V. M e r k y s . Mūsų Kudirka / Sudaryt. Z. Šileris	285
B. V o n s a v i č i u s . Žiemos karas ir Lietuva: (Dok. rinkinys)	288
V. K a š a u s k i e n ė . Baltijos valstybių užgrobimo byla: JAV Kongreso Ch. J. Kersteno komiteto dokumentai, 1953–1954 m.....	291
A. P r a š m a n t a i t ė . Archyvinių dokumentų indeksai Lietuvos Katalikų Bažnyčios XIX a. istorijos tyrimams.....	297
V. Š i r u t a v i č i u s . Theodore R. Weeks, National and State in Late Imperial Russia. Nationalism and Rusification on the Western Frontier, 1845–1914.....	301
G. V a s k e l a . Piotr Eberhardt, Przemiany narodowościowe na Litwie.....	305
Č. B a u ž a . Solomonas Atamukas, Žydai Lietuvoje. XIV–XX amžiai; Solomonas Atamukas, Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV a. iki XX a. pabaigos	314

Atsiminimai

I. K o n č i u s . Savitarpinė pagalba. Vokiečių okupacija 1941–1944 metais	325
A. G u r e c k a s . Gyventojų surašymas Svyrių apskrities kaime 1942 metais	374

Archyvų saugyklose

R. Narbutaitė. Mažosios Lietuvos istorinių aktų fondas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje	383
A. Katilius. Lietuvos istorijos instituto rankraštynas	387
A. Katilius. Profesoriaus Z. Ivinskio rankraštinis palikimas Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne	390
A. Orentaitė. Prelato Juozo Prunskio fondas Pasaulio lietuvių archyve	395

Bibliografija

R. Strazdūnaitė. Lietuvos istorijos instituto leidinių 1998 metų bibliografija.....	404
---	-----

Mokslinio gyvenimo kronika

S. Urbanavičienė. Svarbiausi 1998 m. Lietuvos istorijos instituto mokslinės ir mokslinės organizacinės veiklos rezultatai.....	410
---	-----

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

R. Paukštytė. Konferencija „Gimties samprata tradicinėje kultūroje“	413
L. Klimka. Konferencija „Lietuvos atgimimas Vasario 16-osios šviesoje“	414
Č. Laurinavičius. „Tarptautinė mokslinė konferencija „Vasario 16 d. Lietuvos nepriklausomybės deklaracija 1918 metų Rytų Europos kontekste: bendrumai ir ypatybės“	415
V. Šiukščienė. Šiaulių „Aušros“ muziejaus jubiliejus.....	416
L. Klimka. Mokslo ir istorikų konferencija „Scientia et historia-98“	418
R. Guzevičiūtė. Tarptautinė konferencija Tartu	420
L. Kvizikevičius. VI Rusijos numizmatikos konferencija	421
A. Čepaitienė. Tarptautinė etnologijos ir folkloro konferencija	421
V. Rimkus. Konferencija „Kraštotyra Šiaulių apskrityje“	422
O. Mackevičienė. Konferencija „Lietuvos muziejų rinkiniai“	423
L. Klimka. Konferencija „Technikos mokslų raida Lietuvoje“	425
N. Kairiūkštytė. „Dek, širdie, ant amžinojo aukuro...“	426
G. Zabiela. Archeologiniams žvalgymams skirta konferencija	428

S. Buchaveckas. 1948 metų tremties pusės amžiaus sukakčiai skirta mokslinė konferencija	429
A. Dubonis. Konferencija „Giminė, bendrija, luominės struktūros Lietuvoje XIII–XVIII a.“	430
V. Rimkus. Povilo Višinskio skaitymai	431
K. Kaukas. Dešimt mokslinių konferencijų, skirtų Tilžės aktui	433
G. Zabiela. Pilių tyrinėtojų konferencija	434
L. Kvizikevičius. Tarptautinė numizmatikos konferencija Lenkijoje	436
A. Čepaitienė. Lituanistinė konferencija Lenkijoje.....	437
A. Ragauskas. Pirmoji mokslinė konferencija apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų istorijos šaltinius ir jų leidybą	438
V. Bartusevičius. Lietuvių kultūros instituto Vokietijoje suvažiavimas ...	443
V. Šiukščienė. Paminėtos Vincento Vaitekūno gimimo 90-osios metinės ...	445
D. Svidinskaitė. Konferencija „Etninės kultūros kaita XX amžiuje“	448
V. Milius. Konferencija „Etnografinė ikonografija“	449
L. Klimka. Konferencija „Lietuvos kariuomenės 80-metis“	449
A. Urbanavičius. Mokslinė konferencija „Mažosios Lietuvos Tilžės akto 80-metis ir Klaipėdos krašto sukilimo 75-metis“	450
E. Usačiovaitė. Konferencija „Teorinė simbolio samprata“	451
Č. Laurinavičius. Lietuvos diplomatija XX amžiuje	451

Ekspedicijos

V. Vaitkevičius. Archeologinių paminklų tyrinėjimas Lietuvoje 1998 metais	453
V. Milius. Lietuvos istorijos instituto 1998 metų etnologinės ekspedicijos ...	473

Mūsų jubilatai

A. Miškinis. Jurgiui Gimbutui – 80	478
--	-----

In memoriam

J. Tumelis. Paulius Rabikauskas SJ	480
Referatas (anglų ir vokiečių kalbomis)	482

CONTENTS

Articles and Reports

- J. Poškienė. Pottery from the Castle, the Settlement and the Monastery of Benedictines of Senieji Trakai (Beginning of the 14th – First Half of the 17th Century) (Summary in English)5
- V. Kamuntavičienė. Relations of Chancellor of the Grand Duchy of Lithuania Kristupas Zigmantas Pacas with Rulers of the Polish-Lithuanian Commonwealth and their Courts (Summary in English)24
- V. Gerulaitienė. Publication Principles of Matthaeus Praetorius' Manuscript „Deliciae Prussicae, oder Preussische Schaubühne" (Summary in German)37
- T. Bairauskaitė. Nobility Assembly in the Vilnius Province in 1817 (an Attempt of Reinterpretation) (Summary in English)48
- V. Sirutavičius. Criteria of Nationality in the Statistics of Multiethnic Societies. The Case of Lithuania in the Middle of the 19th Century (Summary in English)74
- N. Keršytė. Museums of Lithuania at the Beginning of the 20th Century (Summary in English)86
- P. Lasinskas. The Beginning of Jonė Deveikytė-Navakienė's Scientific Research (Summary in English)102
- A. Kasparavičius. The USSR and coup d'etat of 1926 in Lithuania: Diplomacy Against Democracy (Summary in English)115
- V. Ilgevičiūtė. Features of Cultural Activity in 1956-1997 of Lithuanian in Poland (Summary in English)157

Publications

- A. Dubonis. Some Interesting Documents About the Lithuanian Nobility (Gentry): Renunciation, Reception and Retention of Gentry Privileges (the First Half of the Fifteenth-Sixteenth Century)173

I. Š e n a v i č i e n ė . Ignotas Danilavičius' Report About His Visit to Moscow and Petersburg (1818)	187
V. M i l i u s . Inscriptions on Tombstones and Memorial Plaques of Past Investigators	206
A. K a s p e r a v i č i u s . The Project of Secret Agreement of 1923 Between the Republic of Lithuania and the People's Republic of Belorussia	217
G. R u d i s . Analysis of the Moods of the Lithuanian Officers in 1934	231
M. P o c i u s . The Soviet Terror and National Resistance of 1944–1945 as Reflected in the Document of Statistical Data of 1946 Stored at the Department of Struggle with Bandits of NKVD of the Lithuanian SSR	241
E. G r u n s k i s . Efforts of the Lithuanian SSR MGB to Identify the Personality of Killed Partisan K. Pyplys	250
V. M e r k y s . Are they Going to Build Garages under the Vilnius Cathedral? (On the Preservation Problems of Vilnius Old City in the Soviet Years)	265

Reviews, Surveys and Annotations – 279

Reminiscences

I. K o n č i u s . Mutual Assistance: German Occupation in 1941–1944	325
A. G u r e c k a s . The Census of the Population in a Village of Svyriai Region in 1942	374

In the Depositories of Archives

R. N a r b u t a i t ė . Stock of Historical Acts of Lithuania Minor in the Lithuanian National Martynas Mažvydas Library	383
A. K a t i l i u s . Manuscript Department at the Lithuanian Institute of History	387
A. K a t i l i u s . Prof. Zenonas Ivinskis' Manuscripts in the Manuscript Department of the Vilnius University Library.....	390
A. O r e n t a i t ė . Prelate Juozas Prunskis Stock in the World Lithuanian Archive...395	

Bibliography – 404

A Chronicle of Scientific Life – 410

Anniversaries – 478

In memoriam – 480

Abstracts (in English and German) – 482

INHALT

Artikel und Berichte

J. Poškienė. Haushaltskeramik der Burg Senieji Trakai, der alten Siedlung des Benediktiner Klosters (14. Jh. – 1. Hälfte des 17. Jhs.) (Zusammenfassung in Englisch)	5
V. Kamuntavičienė. Beziehungen des Kanzlers des Großfürstentums Litauen Kristupas Zigmantas Pacas mit den Herrschern des polnischen und litauischen Staates sowie mit ihren Höfen (Zusammenfassung in Englisch) ...	24
V. Gerulaitienė. Grundsätze der Publikation der Handschrift „Deliciae Prussicae, oder Preussische Schaubühne“ von Matthäus Prätorius	37
T. Bairašauskaitė. Der Sejm vom Adel (Landtag) des Gouvernements Vilnius von 1817 (Versuch der Reinterpretation) (Zusammenfassung in Englisch)	48
V. Sirutavičius. Kriterien der Volkstümlichkeit in der Statistik der multiethnischen Gesellschaften: das litauische Beispiel (Zusammenfassung in Englisch)	74
N. Keršytė. Museen in Litauen zu Beginn des 20. Jhs. (Zusammenfassung in Englisch)	86
P. Lasinskas. Anfang der wissenschaftlichen Tätigkeit von Jonė Deveikytė-Navakienė (Zusammenfassung in Englisch)	102
A. Kasparavičius. Die UdSSR und der Umsturz von 1926 in Litauen: Diplomatie gegen Demokratie (Zusammenfassung in Englisch)	115
V. Ilgevičiūtė. Züge der kulturellen Tätigkeit der Litauer in Polen zwischen 1956 und 1997 (Zusammenfassung in Englisch)	157

Publikationen

A. Dubonis. Einige Interessante Dokumente über den litauischen Adel: Ablehnung, Erhalten und Schutz des Adelstitels (15. – 1. Hälfte des 16. Jhs.).....	173
---	-----

I. Š e n a v i č i e n ě . Bericht von Ignotas Danilavičius über die Reise nach Moskau und Petersburg (von 1818)	187
V. M i l i u s . Inschriften auf Grabmälern und Denktafeln der Geschichtsforscher.....	206
A. K a s p a r a v i č i u s . Entwurf des geheimen Abkommens zwischen der Republik Litauen und der Belorussischen Volksrepublik von 1923	217
G. R u d i s . Analyse der Gemütslage beim litauischen Militär im Jahre 1934.....	231
M. P o c i u s . Der sowjetische Terror und der nationale Widerstand von 1944 bis 1945 im Dokument mit statistischen Angaben von 1946 der Abteilung für den Kampf gegen das Banditentum der NKWD der Litauischen SSR	241
E. G r u n s k i s . Bemühungen des MGB der Litauischen SSR, die Persönlichkeit des ermordeten Partisanen K. Pyplys festzustellen	250
V. M e r k y s . Werden unter dem Dom zu Vilnius Garagen gebaut? (Probleme des Altstadtsschutzes von Vilnius in der Sowjetzeit)	265

Rezensionen. Übersichten. Annotationen – 279

Erinnerungen

I. K o n č i u s . Gegenseitiger Beistand: die deutsche Okkupation zwischen 1941 und 1944.....	325
A. G u r e c k a s . Volkszählung in einem Dorf des Kreises Svyriai im Jahre 1942	374

Archivaufbewahrungen

R. N a r b u t a i t ě . Fonds der historischen Akten Kleinlitauens in der litauischen nationalen Martynas Mažvydas Bibliothek	383
A. K a t i l i u s . Manuskriptenabteilung des Litauischen Instituts für Geschichte	387
A. K a t i l i u s . Der handschriftliche Nachlaß des Professors Zenonas Ivinskis in der Manuskriptenabteilung der Universitätsbibliothek zu Vilnius	390
A. O r e n t a i t ě . Fonds des Prälaten Juozas Prunskis im Weltlitauischen Archiv	395

Bibliographie – 404

Chronik des wissenschaftlichen Lebens – 410

Unsere Jubilare – 478

In memoriam – 480

Referat (in Englisch und Deutsch) – 481